

v neskončnost, kakor kaplja, ki pada toliko časa da izdolbe trdo skalo.

Za nas tvori tako konkretno izhodišče Henri Bergson, ki je klicar med klicarji nove dobe, le delavec med delavci, izvršujočimi isto stavbo po načrtu vivizma. Sledeče vrstice naj pokažejo, na kateri točki skupne stavbe je zastavil Henri Bergson svoje filozofsko delo, kako in koliko je dovršil svojega dela. Primerno našemu, zgoraj očrtanemu stališču bo obsegal članek tri poglavja: 1. No-
etična priprava; 2. oris Bergsonove filozofije; 3. ocena in veljava intuicionizma.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Publikacije Leonove družbe za leto 1916. Škrabec Stanislav, P. Jezikoslovni spisi. I. zvezek. 1. snopič.

Od raznih strani obetana in dolgo pričakovana skupna izdaja Škrabčevih jezikoslovnih spisov je sedaj vendar začela izhajati. Urejena bo, kakor se kaže, po kronološkem redu. Učeni pisatelj je priobčil svoje spise po večini nespremenjene. Sicer je izpustil, kjer je bilo kaj odveč in dostavil, kjer je bilo kaj treba; stvarne pomote je puščal v tekstu nespremenjene, zato pa jih je popravil pod črto. Taki popravki in poznejši dostavki so natisnjeni s kurzivo, da se ločijo od ostalega, prvotnega teksta že na prvi pogled. Pač pa je tudi v starejše članke prenesel svoj sistem pravopisa, ki si ga je ustvaril šele pozneje, da bo na ta način vsa publikacija enotna.

V prvem članku „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi“, ki je izšel v izvestju novomeške gimnazije l. 1870., motivira praktično potrebo takih raziskav. „Parlamentarni jezik“, o katerem se je takrat govorilo in pisalo in pa resnična neenotnost pisave in izreke med Slovenci mu dokazuje „veliko potrebo, da se ta reč določi in vstanovi, in tako ščasoma zmešnjavi konec stori“ (str. 3). Poleg tega pa ga je silil tudi pripravljajoči se slovenski slovar, ki bi naj po njegovem ustrezal ne le navadnim vsakdanjim potrebam, ampak vsem zahtevam jezikoslovne znanosti. Z jezikoslovnimi prašanji se je v onem desetletju, ko je začel Škrabec priobčevati svoje raziskave, pri nas ukvarjalo sicer mnogo ljudi, ki so bili po večini samouki in diletantje. Imeli pa so vsaj svoja glasila in svoj vpliv. Pod Bleiweisovo zaščito je priobčeval Trstenjak pri Matici svoje fantastične etimologije, drapirane z rodoljubnim plaščem — in tako zabarikadiral Škrabcu pot v Matičine knjige in „Novice“. Na drugi strani pa je bil naš najgeni-

„Ljubljanski zvon“ XXXVII. 1917. 3.

12

jalnejši samouk Levstik; toda njega je blodna vešča „etimologija“ zapeljala, da je vedno bolj natezal slovenščino na starinsko, staroslovensko kopito. Te razmere v našem znanstvenem svetu so bile krive, da je Škrabčev delovanje porojeno ne samo iz zgoraj opisanih pozitivnih potreb jezika, ampak da ima že kar izpčetka tudi ostro izraženo opozicijsko noto, ki je zanj še pozneje vedno značilna. Tako pa je tudi prišlo, da si je moral za svoje razprave sam ustvariti list in da je s platnicami svojega „Cvetja“ (od l. 1880 naprej) ustvaril unikum med znanstvenimi publikacijami. Kako mu je po raznih bridkih izkušnjah prišla ta „ribniška“ ideja, o tem piše z bridkim humorjem — kajpada na platnicah! — 7. in 8. zvezka V. letnika (1884). In kos naše znanstvene zgodovine tiči že v besedi „platnice“ sami; vsled Škrabca in njegove prakse smo se navadili imenovati ta „ovitek“ baš s to besedo. (Prim. Cvetje, III. zv. 10, str. 1 in V. zv. 8, 4. stran platnic).

Tega dela za spoznavanje našega jezika se je že kar v prvih svojih spisih lotil nele z veliko ljubeznijo in požrtvovanjem, ampak tudi z globoko premišljeno sistematičnostjo, ki razodeva že v teh početkih popolno oblast nad obravnavanim predmetom in živo zavest dalekosežnega narodnega pomena našega jezikoslovja. Da bi primerno osvetlil tedanje naše jezikoslovno prizadevanje in si za nadaljnje znanstveno delo ustvaril trdno podlago, se je že v prvih spisih lotil kardinalnih točk našega jezikoslovja: pravopisa, izreke in etimologije. Tem trem podlagam našega slovniškega dela so posvečeni spisi v tem prvem snopiču: „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi“ (I. Naglasi naše slovenščine. II. Glasovi naše slovenščine) — str. 1—59 in „Pravopisne opazke“ (str. 60—80). O razmerju med etimologijo, pravopisom in izreko podaja principijalne misli — ki so mu tudi pozneje vedno ostale vodilne — v svojem članku „Prešeren (Pravopisna preiskava)“ v „Kresu“ (I. [1881], str. 520—525), v katerem podaja — proti Levstiku! — etimologijo imena „Prešeren“ in ki je še danes, kar bo vedno ostal: vzor klasične monografije. „Da se v tem popolnoma z g. pisateljem ne strinjamo, kaže naša pisava“, mu je na str. 522 pripomnilo pod črto uredništvo — kar je zopet dokaz,

kakšnimi težavami in s kakšnim zatajevanjem je moral Škrabec nadaljevati svoje delo. Znanost, edina kompetentna sodnica v teh rečeh, je o vrednosti njegovega znanstvenega delovanja že davno izrekla svojo sodbo. Koliko sadov njegovega truda je prešlo v prakso in v življenje našega jezika, kateremu je bil ves ta trud posvečen — in zakaj jih ni prešlo več, o tem ni mogoče govoriti na tem mestu. Učeni pisatelj se je pač lahko nekoliko malicijozno muzal, ko je videl, da so ljudje, ki so smešili njegov „kaker“, začeli pisati „kakrašen“.

Največ žurnalističnega prahu je dvignil v zrak s svojo pravopisno reformo. Železna srajca stare navade je vsaki korektnější pravopisni reformi najtrdnější zapreka. Tako ni čuda, če so ljudje, ki niso poznali organskih zahtevkov in posledic njegovega znanstvenega dela, pozdravili njegovo „Cvetje z vertov sv. Frančiška“ z umovanjem in glosami, ki se spodobijo štirinogatim intelektualcem pred novimi vrati. Manj srečen je bil s svojo reformo znanstvene pisave naše slovenščine, pri kateri je obenem poskusil rešiti problem, kako bi se lahko z onimi znamenji, ki jih ima vsaka tiskarna, tiskali pri nas znanstveni teksti v slovenskem jeziku. Pri tem ni pomislil, da tipografski inventar naših tiskaren zadošča sicer za romane, pesmice in duševne potrebe tretjerednikov, za katere je ustvarjen. Maščevala se je nad njim znana „zavratnost objekta“, ki je povzročila, da je ta njegova reforma sicer duhovit eksperiment, v bistvu pa ponesrečen kompromis. Stavec, ki mora

postaviti po Škrabčevi metodi besedo „sta'rac“, mora seči sedemkrat v predalčke da izrazi šest glasov. To je potrata časa in popirja, ki bi se dala celo matematično izraziti, kakor so Rusi že izračunali, koliko jih stane na leto njih nepotrebni „v“. Tako nas znanost in tipografska potreba silita, da določimo vsakemu posameznemu glasu za znanstveno pisavo našega jezika po eden, določen tipografski znak. Tak znanstveni alfabet slovenščine se bo moral sporazumno med tipografi in znanstveniki določiti in potem si ga bodo naše tiskarne lahko omislile. Tako ne bo več izgovorov od strani tiskaren in nerodnih ovir za naše znanstvenike, kar je doslej vedno občutno zaviralo znanstveno raziskavanje našega jezika. To prašanje je za razvoj naše znanosti tako važno, da nam uboštvo hilarijanske tiskarnice (ki za Škrabčevo Cvetje ni premogla niti „v“) ne sme določati nikakih mej. Iz tega zla je Škrabec ob svojem času naredil nekako znanstveno čednost, kar nam postane nekoliko bolj umljivo, če pomislimo, da je tiskarni bilo treba v tej okorni pisavi postaviti vsak mesec samo troje strani teksta.

Kaj vse misli Škrabec sprejeti v to zbirko, ne vemo. Na predzadnji strani platnic tega snopiča pravi samo, da bo celotna izdaja obsegala dva zvezka (po 500 do 600 strani). Bojim se, da bo mogoče neumestna skromnost kriva, da v tej zbirki marsikaj ne bo izšlo, kar stoji na platnicah „Cvetja“ in kar tvori integralen del Škrabčevega delovanja. Tako n. pr. dolgo in v vsakem oziru znamenito pismo „gosp. Dr. Č. v C“, priobčeno v V. letniku, ki je za umevanje Škrabčevega dela eminentne važnosti. Ta zbirka nam naj pokaže njegovo delo za slovenski jezik v celoti, zato treba zbrati vse njegove „raztresene ude“ in sprejeti vanjo vse, kar je v kakoršnikoli zvezi s tem delom. Če bi se okvir „Jezikoslovni spisi“ razpel preozko, bi ne bilo ustrezno niti jezikoslovcem samim. Baš jezikoslovci vedo — kar se malo ve in nič ne poudarja! — da ni p. Škrabec samo izboren učenjak, ampak tudi mojster klasične slovenske proze. Zato morajo v zbirko priti tudi stvari, ki bodo pokazale Škrabca širšemu občinstvu s te strani, kjer ga bo lažje razumelo in moglo oceniti kot našega „pisatelja“.

Upajmo, da bo učeni pisatelj ob 50letnici svojega znanstvenega delovanja lahko videl svoje delo v novi izdaji pred seboj. Žal, da je tiskarna izbrala za ta majhni format neekonomično velike črke, kakor pri Grafenauerjevi slovstveni zgodovini. Toda to se pač lahko še spremeni. Celotno Škrabčevo delo moramo dobiti čim prej v roke; vsakdo se strinja glede tega s Škrabcem samim, ki „Upa, da ne bi bilo v škodo ljubi naši slovenščini“.

J. A. Glonar.

Mein Österreich, mein Heimatland, II., 2. izdaja, X + 508. Kar sem povedal o I. zvezku („Ljubljanski Zvon“, 1916, str. 141), to velja tudi o II. delo je bogato ilustrirano, slike so res zanimive in lepe, tudi zemljepisno-narodopisni sestavki so poučni; toda zgodovinsko-politična poglavja niso vedno brez pristranosti.

Že v predgovoru k I. delu omenja izdajatelj in urednik prof. dr. Benko Imendörffer, da se hoče v prvi vrsti ozirati na Nemce, češ, oni so v pravem pomenu Avstrijci, državni narod, jedro monarhije in pionirji državne misli, a da pri tem neče zapostavljati drugih narodov. Zdi se mi, da je šel časih vendar predalet. Pri topografiji n. pr. Tirolskega se omenja kar 41 krajev, dočim pri Goriški poleg glavnega mesta Gorice samo še 3 furlanski kraji Tržič, Oglej in Gradež, kakor bi ne bilo slovenskega Bovca, Kobarida, Tolmina, Sv. Križa itd. Še slabše se godi v topografičnem oziru Bukovini, ker se opisuje samo njeno glavno mesto Črnovice. O narodnem življenju Nemcev na Češkem se obširno razpravlja na 6